

BIOPOLITIČKO

SAMOUBISTVO

Istorijsko podzemlje biopolitike

*Gospodo iz pravosuđa, naša tela su vam na raspolaganju, previše ih preziremo da bismo brinuli o njihovoj sudbini...*¹ (Minot, 2008.)

U samoubistvu imamo dva Fukoa: jedan Fuko govori o nedostatku kulture tišine i tiho prihvata sopstveno, dok istovremeno snažno podržava projekt samoubistva uopšte, kao poslednjeg arhitekturnog zahvata u teksturi sopstva individue, kao vid konačne i prefinjene brige o sebi²: odnosno pokušaju *da smrti-zaboravu damo smisao i lepotu* (Foucault, 1988., 177.). Na individui je da omogući poslednji impuls svom identitetu u onome što je odavno već postalo kliše odsustva samoubistva. Smrt se od atmosfere života svela na njegovo referentno polje, a zatim doživela totalnu eklipsu: ovaj Fuko govori o zaboravljanju kulture smrti i o postepenoj diskvalifikaciji smrti³. Tri blage strane prvog Fukoa – samoubistvo, smrt i tišina – postale su trougao izbegavanja u biopolitičkoj vlasti, kojeg Fuko tek jedva ocrtava. To je Fuko koji ne zvuči preterano *fukoovski*, a mesta na kojima on tako govori deluju *periferna*. Međutim, umesto da odmah napustimo ovakav portret Fukoa, mi ćemo ga još više zaoštriti – jer, iz obrnute perspektive, Fuko dakle govori o kontrastu nove političke vlasti i neotudivog prava da se umre, te o neutralnosti života i smrti individue, dokle god one ne predstavljaju dinamične faktore u dubokoj strateškoj masi koja čini kostur države. To su stvari kojima bi samoubistvo bilo istovremeno i konstituent i poziv na ukidanje. Stoga, prvi stav, stav trostrukog izbegavanja, nije prepreka drugom Fukou, nego stoji kao jedna vrsta njegovog prećutnog naličja: samoubistvo, smrt i tišina upravo su one stvari koje pozivaju na razgrađivanje i slom biopolitike. Naravno, Fuko nije bio šizofreno i asimetrično pocepan na ove dve strane. On govori istovremeno: samoubistvo, smrt i tišina jesu i gradivni lokal biopolitike.

Dve odsutnosti koje vuku korene u samoubistvima modérne – atmosfera tišine oko samoubistva i stigma unutrašnjeg oblikovanja samoubice – trebalo bi da objasne prelomne tačke koje su uslovile kontrastiranje biopolitike i konstitutivno isključivanje samouništenja života. Nije ni slučajnost što nasleđe koje nam je ostalo od njih, doseže unatrag do istog perioda u kojem je biopolitika već uveliko bila *in actu*. Prvo lice, odnosno lice samoubice kao istorijskog tela samoubice, jednako je bezimeno pre kroz istoriju, i pre i posle biopolitičkog kontrasta. Bez obzira na to ko mu je *oduzimao* ime. čemu bezimenost, kada je prvo lice uvek nekakva vrsta fasade identiteta? Pri tom, kada pričamo o prvom licu, misli se na prvo lice koje vrši transgresiju određene bezimenosti koja je došla uporedo sa rađanjem projekta populacije o kojem Fuko govori kada stavlja biopolitiku unutar istorijskog rama. Dakle, teza bi bila da u populaciji nema uopšte prvog lica, a kamo li prvog lica jednine: obraćanje je uvek *obraćanje čoveku-vrsti* (Foucault, 1998., 294.). Strateški odnos država versus populacija, obostrano je anoniman:

1 Oporuka koju su Burdo i Imen, dva homoseksualna mladića, vojnici iz Sen-Denija, ostavili na Božić 1773., pre nego što su istovremeno izvršili samoubistvo. Pun tekst dostupan u delu *Žorž Minoa* (Minot 2008., 300.).

2 Kada govori o pravu na samoubistvo i postavljanje vlastitih uslova u intervjuu *Social Security* (Foucault, 1988., 176.), ili u intervjuu *The minimalist self*, (Ibid., 4.), gde govori o nedostatku kulture tišine, o prisustvu te

kulture u antici i nedostatku kulture samoubistva, ili u tekstu *The simplest of pleasures* (Foucault, 1996., 295.), gde govori o samoubistvu na taj način. To je nešto ličniji i tajniji Fuko, koji nam s pravom nije ostao dostupan.

3 Pre svega, u *Istoriji seksualnosti* se provlači ovaj Fuko: *Možda se time može objasniti ona diskvalifikacija smrti koju odnedavno obeležava zastarelost obreda koji smrt prate* (Foucault, 1978., 122.).

Bezimenom mi koje naređuje i obećava, govori jednom podjednako bezimenom vi, jednom vi koje je samo dvosmisleno uključeno u ono mi, ako je uopšte i uključeno u njega. Očigledno, život koji vam je naređeno da žrtvujete, postojanje koje vam je naređeno da opozovete, nije isto kao i život koji vam je obećan (Murray, 2006., 192.).

Ali ovdje *ego* nije *alter ego*, i samoubistvo *razbija* stanje večitog dativa lica populacije, bio on asimetričan ili ne. Ono je gotovo uvek *razbijalo* takva stanja i pre populacije – otuda možemo samo reći da je ono bilo jednako bezimeno. Ali mehanizmi razbijanja te bezimenosti su ono što treba pokazati: kako je samoubistvo prešlo put od anatemisanja do isključenja, kakav znak tekst imena nosi za biopolitiku? Treba opisati prostor (i) u kojoj se vrši politička transgresija (transgresija života kao političkog života), toliko bitna za periferiju i okolinu u kojoj je ona ograđena; opisati na koji način (ii) ona to čini, i šta ostaje od elementa lica i tela samoubice u biopolitičkom kontekstu (iii).

Iz druge perspektive, drugačija se struktura života ocrtava: biopolitički život je *abiotički život*. Život nije dovoljan sam sebi, i završava u smrti ako se ne vodi računa o njemu. Puki život – nije život, to je paradoks biopolitike. Od stare asimetrije život-smrt, sada ostaje samo jedna strana, samo asimetričan život. Ostaje život koji je samo politički život: dolazi do *podržavljenja života* (Foucault, 1998., 291.). Koja je to perspektiva o kojoj pričamo? To je *terra nova* države: populacija. Odnosno, mreža individua koje postoje utoliko *ukoliko mogu biti deo vlasti, ukoliko mogu da izazovu i najmanju promenu u snazi države, u pozitivnom ili negativnom pravcu* (Foucault, 2003., 409.) – država više nije statična, nego je čini splet sila i snaga. Život je time dvostruko u izmeštanju: treba ga proširiti, poboljšati, itd; i u potezu je povlačenja, izmeštanja iz prostora pukog života. Pukom životu kontrira državni *ratio*. To je *ratio* koji se odnosi na individue, na njihov niz u političkoj mreži Mnoštva. Time je okolina uvek izabrana politička okolina, a njihova mreža – politička mreža – uvek postoji kao mreža ako i samo ako postoje i druge mreže. Ali, kao i druge mreže, tako je i okolina života šira od političkog života. U suprotnom bi iz nekog Ništa dobili Nešto – a biopolitika nije baš toliko svemoćna. Optimizacija života vuče za sobom prelazak infekcije sa *periferije na okolinu*. Periferija, koja je bila puki život, sada je horizontalna, vertikalna i ekstenzivna okolina, koja prožima sve – a optimizacija, koju vrši državni *ratio*, umrežava se uvek samo s jednim njenim delom. To je kletva biopolitike: da stoji uvek, kao i individue koje čini, u *večitom dativu*. Zašto u večitom dativu? Posledica izmeštanja života jeste da on traje, i da gradi nove, konačne, odnose između politike i istorije: *ubiti se, znači lišiti državu trajnosti i mogućnosti da da život*; a to znači lišiti je jedinih pozitiviteta, to znači osuditi je na vraćanje večitom dativu, večitom *meni*, odnosno bezimenom *nama*. Ovo je prvi modus samoubistva kao konstituenta. Samoubistvo se zato mora – isključiti. Ovdje se čak i u jednom istorijskom preseku drugi Fuko, Fuko koji isključuje samoubistvo, susreće sa prvim Fukoom: diskvalifikacija smrti se mora (la) *sprovesti*.

Čak i sa uklanjanjem istorijskog okvira Fukoove šeme biopolitike, on zadržava ipak jedan čvrst oslonac ove diskvalifikacije, koji isključivo *nije* kulturalan, koji se izrazito tiče biopolitike – promena optike smrti: sa (i)

smrti kao urođenog mehanizma prelaska sa ovostrane na onostranu vlast, ka smrti (ii) kao trenutku kraja puta, *ne-događaju*, kao završetka. Kao posledica širenja periferije pukog života, na puki život kao okolinu, što je pomenuto malopre, osnova biopolitičkog mehanizma regulisanja populacije ne može da primi drugi oblik vlasti osim vlasti života. Smrt doslovno ostaje da čeka napolju. Postoji jedan deo predavanja od 17. Marta, 1976. godine, koji je dovoljno bitan da bi se ovde preneo u celini, jer povezuje momente diskvalifikacije smrti, optimizacije života i smrti kao periferije-okoline:

Ali, sada kada je vlast sve manje pravo da se neko ubije a sve više pravo da se umeša da bi omogućila život i pravo da deluje na način i uslove života, dakle, od trenutka kada vlast deluje na tom nivou da poveća život, da kontroliše nezgode, rizike, nedostatke, smrt odjednom, kao kraj života očigledno postaje završetak, ograničenje i kraj vlasti. Ona je sa spoljašnje strane u odnosu na vlast: ona je nešto što stoji izvan njenog dohvata i na šta će vlast imati uticaj samo uopšteno, globalno i statistički. Vlast nema moć nad smrću, već nad mortalitetom. I u srazmeri sa tim je normalno da smrt postane privatna i najprivatnija stvar. Dok je u pravu suvereniteta smrt bila tačka u kojoj je na najočitiiji način blistala suverenova apsolutna vlast, smrt će sada, nasuprot tome, biti trenutak u kojem pojedinac izmiče svakoj vlasti, vraća se sebi samom i, na neki način, zatvara u svoj najprivatniji deo (Foucault, 1998., 301.).

Država više nije statična struktura, uz nastanak biopolitike. Sažetak ovog prvog dela bi glasio: *Šta onda čini okolinu dinamički strukturalnom?* Svakako, dinamika državnog regulisanja se zasniva na životu kao dinamičnoj pojavi. Ali šta biopolitiku čini takvom? Paradoksalno, tek uz razvoj *statistike*, populacija traje. To trajanje je otuda – *ispresicano trajanje*, jer regulativnost nikada nije instantna. Time na pitanje o dinamici biopolitike možemo trostruko odgovoriti: jedan temelj dinamike jeste onaj asimetričan život, koji smo spominjali. Druga strana nije smrt – jer je asimetričan život upravo i residuum asimetrije život-smrt – to je onda ovo *ispresicano trajanje*. Treći, isključiv konstituent, jeste samoubistvo; odnosno, samoubistvo kao *zamrznuti presek*, nemogućnost države da ide dalje od njega (dakle, već pomenuto lišavanje države trajnosti i mogućnosti davanja života). Arhitektura prostora kroz koji se vrši transgresija (samoubistva na život, jednog konstituenta biopolitike na drugi) je negativna: kroz puki život kao okolinu političkog života i statičkog trajanja, treba provući samoubistvo, objasniti zašto je ono konstituent biopolitike, a ne smrt uopšte, i pokazati odraz toga na pitanju lica i tela individue.

Contradictio in adjecto: politička stvarnost

Žorž Minoa prenosi, pored nekoliko slučajeva, i praksu da se (kao i vekovima pre toga) kažnjava telo samoubice. To nije ništa novo. Ono što jeste novo jesu razlozi iz kojih se to radi, jer – fukoovski rečeno – dolazi do mešanja simboličke krvi i biopolitičke vlasti. Biopolitika je u začetku: prisutna je briga o narodu, sankcionisanje samoubistva, ali i znak koja mora biti zadovoljen radi eksteriorizacije vlasti. Vlast se mora pokazati a ne samo vršiti. U tome se sastoji mešavina: *Republika drži do svojih simbola: giljotina je jedan od*

njih, i to suštinski; ona je instrument kazne za neprijatelje naroda. Stoga je apsolutno neophodno da oni umru na taj način, tako da se bez oklevanja na giljotinu donose ranjenici, samrtnici, pa čak i mrtvi (Minot, 2008., 350.).⁴ U kakvom okviru pričamo? Kada govorimo o biopolitičkom samoubistvu, mi govorimo o post-revolucionarnom samoubistvu; treba stoga isključiti konfiguracije *romantičarskih* samoubistava, *filozofskih* samoubistava – naslednika *Romana mors* – i svih samoubistava koja ciljaju na neku uzvišenu slobodu, koja su sankcionisana još tokom Francuske revolucije⁵. Simboličko ubijanje leševa je nešto nezamislivo u *poznoj* biopolitici, ako se tako može reći. Sa rađanjem javnosti samoubistvo postaje privatno, a tako mu se Fuko obraća, kao *pravu svake individue da se ubije kada to zaželi, pod pristojnim uslovima* (Foucault, 2000., 409.). U suštini ovo privatno je dvostruko na ivici života: na ivici abiotičkog, političkog života, i na ivici života koji nikada ne postaje takav, koji je uvek svakom u datom trenutku isključen iz diskursa koji se konstituišu nad njim. Kao takvo, samoubistvo je uvek dvostruko privatno: najprivatnija, jednostruka praksa koju individua može učiniti – a tome u prilog idu kasnije nestajanje kulture kažnjavanja leša samoubice, koje se poklapa sa interiorizovanjem samoubistva, kada telo postaje polje istraživanja, odnosno teren praksi svih *psi disciplina*⁶. Ovo je međutim pretpostavka okvira, a ne zaključak: kulturu mučenja tela i sankcionisanja imena samoubice zamenjuje kultura *tišine o samoubistvu*. Fuko govori s jedne strane o nedostatku kulture tišine i kulture samoubistva. Ono što mi imamo, međutim, s druge strane jeste upravo kultura *tišine o samoubistvu*. Kakve tišine? Biopolitičke tišine, tj. tišine koja mora da negira stvarnost biotičkog života, zarad stvarnosti političkog života. Umesto smrti, obrnuto, sada je život *stvarnost sa simboličkom funkcijom* (Foucault, 1978., 129.). Ovu zamenu kultura kod Fukoa se nalazi samo u tragovima, ali prati glavne konture nastanka biopolitike: *Ne treba se čuditi što je samoubistvo – ranije smatrano zločinom kao način da se zahvati u pravo smrti koje je samo vladar, ovaj ovde dole ili onaj na onome svetu, imao pravo da prime-njuje – u devetnaestom stoleću postalo je jedan od prvih oblika ponašanja koji su prodrli u područje sociološkog raščlanjivanja; ono je omogućilo da se na granicama i u razdobljima vlasti koja se sprovodi nad životom pojavi privatno pravo pojedinca da umre* (ibid., 122.). Protokoli anatemisanja imena i oduzimanja vlasništva koje se asociiralo s tim imenom, govore o samoubistvu kao zločinu; kakav je to zločin bio – za Fukoa nije bitno, to se odnosi na istoriju samoubistva. Ono što i dalje važi u biopolitici jeste transgresija samoubistva, koje je pokriveno iluzijom ontologije patologije, razlike je Fuko bio svestan kada govori o samoubistvu u različitim kontekstima koje smo ocrtali.

Postoji i drugi kontrast, a to je kontrast isključenja *populacije i autora* u Fukoovom delu; oni ne mogu istovremeno postojati, jer pojava prvog

4 Dalje navodi primere samoubica s kojima se tako postupalo.

5 Ovi vidovi samoubistva se mogu naći širom bogate literature o samoubistvima, ali kada pričamo o njima ovde, treba imati na umu da se ovde uzima pre svega knjiga Žorža Minoa *Istorija samoubistva* koja dokumentuje i analizira sve pomenute slučajeve. Iz okvira rada bi ispadalo dublje bavljenje ovim slučajevima, te su ovde navedeni prosto kao vremenski orijentir.

6 Treba ipak naglasiti opštost koju ova rečenica nosi – zato je teško pozvati se na bilo koju pojedinačnu literaturu. Fuko zaista pravi razliku između simbolike krvi i kasnije zamene vlasti biopolitikom, a istorija kažnjavanja leša samoubice, i ponižavanja tela, može se naći kod Žorža Minoa, a o interiorizovanju se može pogledati i u knjizi Iana Marša *Suicide, Foucault, History and Truth* (2010., 117.). Uprkos tome, teza da se kažnjavanje smenilo istraživanjem ne nalazi se ni u jednoj od ove dve knjige, te je ovde samo pretpostavka.

izaziva lagano povlačenje izvornog smisla drugog. Ali to je pojava isključivo diskurzivna pojava, gledana kroz optiku svega označenog od čega se u suštini i sastoji autor kao agregat svojih funkcija, jer autora van funkcije autora zapravo i nema. *Drugim rečima, za razliku od osnivanja neke nauke, inicijacija diskurzivnih praksi ne mora da učestvuje u svojim potonjim transformacijama* (Foucault, 1977., 116). Šta se dešava onda sa samoubi- stvom posle smrti autora? Ono je nekakva vrsta proboja abiotičke stvarnosti jednom drugom stvarnosti – nestankom stvarnog života. Nestanak abiotičkog života ne povlači nestanak biotičkog života: važi upravo obrnuto. Međutim, to se uvek događa u diskurzivnom okruženju, a to je ono što nas interesuje. Tada ostaje telo bez imena, ili se ime pominje samo kao pikantan detalj: ostaje *telo bez autora*. Prvi Fuko, Fuko privatnog samoubistva govori o samoubistvu kao da stvara praksu autora u tome. Nas interesuje onaj drugi: u njemu je gotovo uvek prisutan autor, i to upravo kao *paradoksalna singularnost autorovog imena* (ibid., 106.), koja gotovo nikada ne vodi poreklo od istinskog samoubice. Obrnuto govoreći, u anonimnosti populaci- je koju nosi biopolitika, bilo bi teško zaobići činjenicu da se *od tela uvek pravi autor*. Ono prekida da bude deo istorijskih sila koje ga formiraju/ deformiraju, ali ipak nastavlja da bude *u istoriji*, odnosno telo napušta istoriju, ali ostaje istorijsko telo. Radi se uvek o diskurzivnoj optici koja ga okružuje, jer ono tada samo u njoj i postoji. Tu se može ponoviti Hojovo pitanje *Ukoliko je telo uvek već unutar istorije, i ako postoji uvek već istorija tela, da li je ikada telo bilo išta pre istorije, i koje je nakon toga uništeno* (Hoy, 2004., 59.-60.)? Hoj cilja na istorijsko postojanje tela – živog tela – van diskursa. Ono što se ovde može odgovoriti, jeste da se pitanje obrne: ono što je uništeno jeste ono što je pred istorijom. Ono što ostaje nakon samoubistva nije samoubica – nego telo, koje je sada *puko istorijsko*, koje je čak bez autora reklo bi se. *Ne ostaje telo bez autora*, međutim, nego *autor bez tela*. Autor ne odlazi sa samoubicom jer samoubica nikada nije ni veštački autor svoje smrti, nego njegova smrt pripada isključivo privatnom potezu, većito nedostupnom publici, javnosti. Autor je s druge strane, javna kreacija: smrt individue jeste kada telo završi kao jedini autor. Šta je onda ono, ako je autor koji nije autor?

Biopolitičko samoubistvo je sankcionisano samoubistvo, ne zato što preti onom bio- u biopolitici, nego zato što ga reafirmiše, kao istovremena redukcija i transgresija tela ka biološkom prostoru, ka prostoru koji je širi od *pukog* života kao okoline politike. Naspram medikalizacije i patologizacije, dešava se *rikošet* bolesnog stanja: pojedinac nije bolestan, a njegova abiotičnost je neutralna. Ono što se proteže na neki način, kroz sve diskurse samoubistva, jeste činjenica da je ono uvek rikošet – znak da je u određenoj meri društvo bolesno, a ne pojedinac. Za takvu konstataciju i nije potrebno neko posebno znanje o Fukoovoj biopolitici. Ali ono što je potajna istina, koja povezuje neku vrstu *istorijskog podzemlja* biopolitike, prećutno prihva- tana, jeste činjenica da rikošet bolesnog stanja (o kojem se uvek priča) nije samo slučajni ornament inače jednolične ravnoteže, nego je uvek samona- metnut, i uvek je konstitutivni deo biopolitike: *kao stalna smrt, koja ga neosetno uvlači u život, stalno ga nagriza, umanjuje i slabi* (Foucault, 1998., 296.). U tom smislu telo jeste govor kome ne treba autor, telo je većito u stanju pred istorijom, bez obzira na to što ono hronološki sledi posle stanja

unutar istorije. Drugim rečima, ono je samo-nametnuta *parrhesia*, ali bez *parrhesiastes*, govor bez govornika. Funkcija koja ne zahteva označitelja, sama postaje simbol transgresije.

Govornik naglašava činjenicu da je on uporedo i subjekt izražavanja i subjekt izraženo... – a gde možemo naći veću jednakost toga nego u samoubistvu – upravo u parrhesiji (Foucault, 2001., 13.). Jedinstvenost samoubistva kao parrhesie nalazi se u preseku stvarnosti koje ono čini, naspram svakodnevnne linije progressa biopolitike. Statistika samoubistva versus statistika državnog ratio. Bezimenost mrtvog autora versus bezimenost žive populacije. Uzevši u obzir dvosekli položaj samoubistva unutar Fukoove biopolitike, možemo videti način na koji ono remeti homeostazu koju je delom samo uspostavilo, ali i omogućava širi govor populacije – govor van političkog života. Ono nije završetak, nego igra ulogu završetka – ono završava: Samoubistvo je partybreaker... zato što remeti društvenu ravnotežu i potkopava samopouzdanje društva, koje se oseća krivim, ili barem optuženim (Minot, 2008., 373.).

BIBLIOGRAFIJA

- Foucault, Michel: *Language, Counter-memory, Practice: selected essays and interviews by Michel Foucault*. ur. Donald F. Bouchard. New York. Cornell University Press, 1977.
- Foucault, Michel: *Istorija seksualnosti*. Beograd. Prosveta, 1978.
- Foucault, Michel: *Michel Foucault: Politics, History, Culture*. ur. Lawrence D. Kritzman. London. Routledge, 1988.
- Foucault, Michel: *Foucault Live: Interviews, 1961-1984*. New York. Semiotext(e), 1996.
- Foucault, Michel: *Treba braniti društvo*. Svetovi. Novi Sad, 1998.
- Foucault, Michel: *Power: essential works of Foucault*. ur. Paul Rabinow. New York. The New Press, 2000.
- Foucault, Michel: *Michel Foucault: Fearless speech*. ur. Joseph Pearson. Los Angeles. Semiotext(e), 2001.
- Hoy, David C.: *Critical resistance: From Post-structuralism to Post-critique*. London. MIT press, 2004.
- Marsh, Ian: *Suicide, Foucault, History and Truth*. Cambridge. Cambridge University Press, 2010.
- Minot, George: *Istorija samoubistva*. Novi Sad. Mediterran Publishing, 2008.
- Murray, Stuart J.: „Thanatopolitics: On the use of death for mobilizing political life“. Polygraph, br. 18. Durham. Duke University, 2006.